גמרא

שנינו במשנתנו מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב, הגמרא מבארת מדוע לא ימנה מן הכתב. שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מהו טעם האיסור לקרוא מן הכתב. משיבה הגמרא: נחלקו בזה האמוראים, **רַב בֵּיבִי אָמַר, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִמְחוֹק** – מנהגם היה שבעל הבית נותן לשמש בשבת כתב ובו רשימת האורחים על מנת להזמינם לסעודה, ויש לחוש שכאשר יקרא בעל הבית מתוך הכתב את רשימת האורחים, יראה שלא הכין די הצורך עבור כולם ויתחרט על שמזמין יותר מדי, ויבא למחוק חלק מהמוזמנים כדי שלא יזמינם השמש. **אַבַּיֵי אָמַר, גְּזֵירָה שֶׁמָּא** כשיתירו לו לקרוא מן הכתב, **יִקְרָא** גם **בִּשְׁטָרֵי חֲדָיוֹטוֹת** שעניינם מקח וממכר, ואסור לקוראם בשבת.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק שיש לענין הדין בין שני הטעמים. מבארת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש חילוק ביניהם באופן **דִּכְתַב** את מנין האורחים בדיו **אַכּוֹתֶל, וּמִידְּלֵי** – במקום גבוה, שאינו מגיע לשם למחוק, **לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת רב ביבי הסובר שטעם האיסור הוא **שֶׁמָּא יִמְחוֹק**, באופן זה **לֹא חָיְישִׁינַן** – אין אנו חוששים שיבוא למחוק כיון שאין מגיע לשם למחוק, ולכן מותר לקרוא. **וּלְמַאן דְּאָמַר** – ולדעת אביי הסובר שטעם האיסור הוא **שֶׁמָּא יִקְרָא** בשטרי הדיוטות, אף באופן זה **חָיְישִׁינַן** – שיבא לקרוא בשטרי הדיוטות ועל כן אסור לקרוא.

הגמרא מקשה על אופן זה של ביאור המחלוקת ביניהם: וכי ניתן לומר שזהו החילוק ביניהם, **וְהָלֹא** גם **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק** יש לאסור אף באופן שאין בו חשש מחיקה, משום **שניחוש** [–נחשוש] **שֶׁמָּא יִקְרָא** בשטרי הדיוטות, שכן כשם שיש חשש שמא ימחוק, כן יש לחוש לקריאה בשטרי הדיוטות. **וְתוּ** – ועוד קשה, וכי ניתן לומר **שלְּשֶׁמָּא יִמְחוֹק לֹא חָיְישִׁינַן** באופן זה שאין ידו מגעת למחוק, **(והתניא)** [**וְהָתְנַן**] במשנה (לעיל יא.), **לֹא יִקְרָא** בספר **לְאוֹר הַנֵּר** – חכמים אסרו לקרוא לאור הנר, שמא יטה הנר על מנת לקרב את השמן לראש הפתילה כדי שתדלק יפה, ונמצא מבעיר אש בשבת, **וְאָמַר רַבָּה, אֲפִילּוּ נָבוֹהַּ הנר שְׁתֵּי קוֹמוֹת** של אדם, **וַאֲפִילּוּ גָּבוֹהַּ** הנר עוד יותר כשיעור **שְׁתֵּי מַרְדְּעוֹת** – כעין אוכף קטן שנותנים על החמור לחממו, **וַאֲפִילּוּ** מונח בגובה **עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה עַל גַּב זֶה, לֹא יִקְרָא** לאורו, אף על פי שאין ידו מגעת לשם להטות את הנר, שכן חכמים לא חילקו בגזירתם וכיון שגזרו בנמוך אסרו גם בגבוה. ויש ללמוד מכאן גם לתקנה זו של איסור קריאה שמא ימחוק, שלא חילקו בתקנתם ואסרו אף באופן שאין ידו מגעת למחוק. וכיון שאין לפרש כך את המחלוקת, חוזרת הקושיא מה החילוק ביניהם.

מנסה הגמרא לומר חילוק אחר בין אביי לרב ביבי: **אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** באופן **דִּכְתַב** את מנין האורחים **אַכּוֹתֶל וּמִיתַּתֵּי** – במקום נמוך, שידו מגעת לשם, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק, חָיְישִׁינַן** שימחוק ועל כן אסור לקרוא, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִקְרָא** בשטרי הדיוטות **לֹא חָיְישִׁינַן** לזה ומותר לקרוא, משום **שנּוֹדָא בְּשִׁטְרָא לֹא מִיחַלַּף** – אין אדם מחליף בין כותל לשטר, שיבוא להתיר קריאת שטר כמו קריאה מעל גבי הכותל, כי שטר מיטלטל וכותל קבוע.

מקשה הגמרא: **וְהָלֹא** גם **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִקְרָא לִיחוּשׁ שֶׁמָּא יִמְחוֹק** ויאסר אף באופן זה, שכן כשם שיש חשש לקריאה בשטרי הדיוטות כן יש לחוש למחיקה, שאין זה עדיף מזה. ולכן אין לפרש כך את החילוק ביניהם.

מנסה הגמרא לבאר באופן נוסף: **אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – באופן **דְּחָיֵיק** – שחקק את הכתב בסכין **אַסַּכָּלָא** – על לוח של עץ, **וְאַפֵּינְקֵם** – ועל לוח כדוגמת לוחות הסוחרים שמצופים בשעוה וחוקקים עליהם את חשבונותיהם, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק לֹא חָיְישִׁינַן** שיבא למחוק, כיון שיש טורח למחוק החקיקה ובעודו טורח למחוק יזכר ששבת היום, ועל כן מותר לקרוא, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִקְרָא חָיְישִׁינַן** ואסור לקרוא.

מקשה הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק** אמנם אין כאן חשש מחיקה, מכל מקום **לִיחוּשׁ שֶׁמָּא יִקְרָא** ויאסר לקרוא מפני חשש זה. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שמאן דאמר שמא ימחוק סובר **שמַּבְלָא וּפִינְקֵם בְּשִׁטְרָא לֹא מִיחַלַּף** – אין אדם טועה להחליף בין טבלא ופנקס לשטר, ולא יבא להתיר קריאת שטרי הדיוטות, ועל כן מותר לקרוא באופן זה, **וְהָתַנְיָא** בברייתא לא כך, שכך שנינו **מוֹנֶה אָדָם** את אורחיו, **כַּמָּה מִכַּפָּנִים** – את מי ומי יושיב בפנים במקום מכובד, **וְכַמָּה מִכַּחוּץ** – ואת מי ומי יושיב מבחוץ שאינם כל כך מכובדים, **וְכַמָּה מָנוֹת עָתִיד לְהַנִּיחַ לִפָּנֵיהֶם**, ומותר לו למנות כן מִתּוֹךְ **כְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל, אֲבָל לֹא מִתּוֹךְ כְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי מַבְלָא וּפִינְקֵם.**

מבררת הגמרא מה ביאור דברי הברייתא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר באופן **דִּכְתִיב מִיכְתַּב** – שמנין האורחים והמנות כתוב בדיו, **מַאי שְׁנָא הָכָא** בכתב שעל גבי כותל שמותר, **וּמַאי שְׁנָא הָכָא** בכתב שעל גבי טבלא ופנקס שאסור, הלא בשניהם יש לאסור משום שמא ימחוק, **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי מדובר **בִּדְחָיֵיק** – שחקק את הכתב ואין לחוש בזה למחיקה, **וְקָתָנֵי** בברייתא שמותר למנות **מִכְּתַב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל** משום שלא טועים להחליף בין כותל לשטר ואין לאסור משום שיבוא לקרוא בשטרי הדיוטות, **אֲבָל לֹא מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי מַבְלָא וּפִינְקֵם** משום שטועים להחליף בין טבלא ופנקס לשטר, ויבוא לקרוא בשטרי הדיוטות. וכיון שמבואר בברייתא כך לא ניתן לפרש שמאן דאמר שמא ימחוק סובר שלא מחליפים ביניהם, ועדיין צריך לבאר את החילוק בין רב ביבי לאביי.

מבארת הגמרא מדוע האופן שבו יש מחלוקת בין רב ביבי לאביי: **אֶלָּא לְעוֹלָם** החילוק ביניהם הוא באופן שאמרנו תחילה, **בִּדְכָתַב אַכּוֹתֶל וּמִידְּלֵי** – שכתב את מנין האורחים והפרפראות על הכותל במקום גבוה שאין ידו מגעת שם למחוק, ולכל השיטות אין מחליפים בין כותל לשטר ואין חשש קריאה בכותל, ולרב ביבי הסובר שטעם האיסור משום שמא ימחוק, אסור לקרוא משום שמא ימחוק שלא חילקו חכמים בתקנתם כדברי רבה, ולאביי הסובר שטעם האיסור משום שמא יקרא מותר לקרוא, כי אין לחוש שמא ימחוק כיון שאין ידו מגעת שם למחוק, **וְדָקָא קַשְׁיָא לָךְ דְּרַבָּה** – ומה שהיה קשה לך מדברי רבה שאמר שלא חילקו חכמים בתקנתם, אינה קושיא על אביי משום **דְּרַבָּה תַּנָּאֵי הִיא** – בדינו של רבה נחלקו תנאים האם חכמים חששו שלא לחלק באיסור שבת דרבנן ואסרו גם באופן שלא שייכת הגזירה או לא, ואף האמוראים כאן נחלקו בזה, רב ביבי סובר כרבה, ואביי סובר כדעת התנא האומר שחילקו חכמים בתקנתם.

הגמרא מביאה את הברייתא בה נחלקו התנאים בסברת רבה: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מוֹנֶה אָדָם** בשבת **אֶת אוֹרְחָיו וְאֶת פַּרְפְּרוֹתָיו מִפִּיו** – בעל פה, **אֲבָל לֹא מִן הַכְּתָב** ואף שעל גבי הכותל, **רַבִּי אֶחָא מַתִּיר מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל.**

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בִּדְכָתִיב מַתָּנָא** – שהוא כתוב בתחתית הכותל, מקום שידו מגעת למחוק, אם כן מדוע רב אחא מתיר, **לִיחוּשׁ שֶׁמָּא יִמְחוֹק, אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי **בִּדְכָתַב וּמִידְּלֵי** – במקום גבוה בכותל שאין ידו מגעת שם למחוק, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ויש להוכיח מכאן **דְּרַבָּה תַּנָּאֵי הִיא** – שדברי רבה שלא חילקו חכמים בתקנתם באיסור שבת דרבנן, נחלקו בהם תנאים, תנא קמא שאסר לקרוא מהכותל בגובה סובר את דינו של רבה, ורב אחא שהתיר אינו סובר את דינו של רבה. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה תנאים נוספים שנחלקו בדינו של רבה: **וְהָנֵי תַּנָּאֵי** – ותנאים אלו שהוזכרו החולקים בדינו של רבה, הם **הָנֵי תַּנָּאֵי** – כשיטת התנאים האלו בסמוך שגם נחלקו בכך. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין רוֹאִין בְּמַרְאָה בְּשַׁבָּת** שמא יראה שערות שאינן שוות עם שאר השיער ויגלחם. **רַבִּי מֵאִיר מַתִּיר** לראות **בְּמַרְאָה הַקְּבוּעָ בַּכּוֹתֶל.** הגמרא מבררת את טעמו של רבי מאיר. שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה מראה **הַקְּבוּעָ בַּכּוֹתֶל** שמתיר רבי מאיר, הרי אם הטעם הוא משום **דְּאַדַּהְכִי וְהָכִי** – בעוד שילך להביא תער או מספרים

המשך בעמוד קסה

מִדָּבָר – יזכר ששבת היום ויפרוש ממלאכה, אם כן מראה **שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ נָמִי** – גם יתיר רבי מאיר, מטעם זה **שֶׁאַדְּהָכִי וְהָכִי** – בעוד שילך להביא מספרים **מִדָּבָר** שהוא שבת. ובהכרח שאין זה הטעם שהתיר רבי מאיר בקבועה בכותל.

משיבה הגמרא: לעולם במראה של זכוכית לכל השיטות מותר לראות, כי בעוד שילך להביא מספרים יזכר ששבת היום, **וְהָכָא** – כאן בברייתא **בְּמַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת עָסְקִינַן**, שבה עצמה מגלח את השיער ואינו צריך להביא מספרים, **וְטַעַם** האיסור לראות בה **כְּדַרְכָּ נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר רַ נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ** חכמים **מַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת אֲסוּרָה** בשבת [–לראות בה], **מִפְּנֵי שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהַשִּׂיר בָּהּ** – לחתוך עמה את הנִּימִין **הַמְדוֹלְדָּלִין** – השערות שנתלשו מן הראש ועדיין לא נעקרו לגמרי ואינן שוות לשאר השיער, ועובר משום מלאכת קוצר ומשום מלאכת גוזז. ותנאים אלו חולקים בסברתו של רבה, תנא קמא אוסר גם במראה של מתכת הקבועה בכותל אף שאין יכול לחתוך עמה, כי לא חילקו חכמים בגזירתם וכסברת רבה, ורבי מאיר אינו סובר את סברת רבה, אלא שחילקו חכמים בגזירתם ובקבועה בכותל שאין לחוש שיחתוך עמה לא אסרו.

הגמרא מביאה אופן נוסף שאסרו חכמים את הקריאה בשבת גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **כְּתָב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת הַצּוּרָה** – צורות חיות משונות שמציירים בכותל, וכותבים תחת כל צורה זו צורת חיה פלונית, **וְתַחַת הַדְּיוֹקְנָאוֹת** – דמויות של בני אדם במאורעות שונים שמציירים על הכותל, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתם זו דמות פלוני ופלונית, כתב זה **אֲסוּר לְקָרוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת** גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. **וְדִיוֹקְנָא עֲצָמָהּ** – הדמות המצויירת **אַף בַּחוֹל אֲסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא יט ד) **'אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים'**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו אופן הלימוד מפסוק זה, משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חָנִין, אַל תִּפְנוּ אֶל מְדַעֲתְכֶם** – אלילים לשון חללים, והלב נקרא חלל, ופירושו, אל תפנו להסתכל במעשי ידיכם שבאו מדעת לבבכם וחלל שלכם.

שנינו במשנה: **מְפַיְּסִים אָדָם** [–מטיל גורל] **עִם בָּנָיו וכו'** ועם בני ביתו על השולחן, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה. הגמרא מבארת מדוע אין להטיל גורל אלא עם בני ביתו. מדייקת הגמרא: ממה שכתבה המשנה 'מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן', ולא כתבה בסתם 'מפיס אדם על המנות', משמע **שֶׁעִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ אִין** – כן רשאי לעשות גורל, **וְעִם אַחֵר** – שאינו מבני ביתו **לָא** יעשה גורל. שואלת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מהו הטעם שאין לעשות גורל עם בני אדם שאינם בני ביתו. משיבה הגמרא: הטעם הוא **כִּדְבֵרְיוֹ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּנֵי חֲבוּרָה** ההולכים בדרך או יושבים בבית אחד אך כל אחד סועד לעצמו, **הַמְקַפְּדִין זֶה עַל זֶה** להלוות זה לזה במדויק, במידה במשקל ובמנין, ואינם מוחלים ומוותרים זה לזה על דבר מועט, כאשר נוהגים כך בשבתות ובימים טובים **עוֹבְרִין** – קרוב לודאי שיבואו לידי כך שיעברו **מִשּׁוּם** איסור **מְדָה וּמִשּׁוּם** איסור **מִשְׁקָל וּמִשּׁוּם** איסור **מְנָיָן** – שאסרו חכמים לקחת מאכל בשבתות ובימים טובים באופן שדומה למקח וממכר משום גזירת מקח וממכר, והיינו כשמדקדקים לברר את שיעור הפירות על ידי מדידה או שקילה או שמדקדקים לחשב את סך כלל הפירות שחייב, ובני חבורה אלו מתוך הקפדתם יבואו גם בשבת וביום טוב למדוד ולשקול ולמנות את האוכל שלוקחים זה מזה ויעברו על איסורים אלו, **וְכֵן** קרובים לעבור **מִשּׁוּם לוּזִין וּפוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב** [ואין צריך לומר בשבת] – שאסרו חכמים לומר לשון הלואה בשבת וביום טוב שמא יכתוב, וכמו כן אסרו לומר לשון פרעון שמא יכתוב, ולא הותר אלא בלשון שאילה וחזרה, ואלו מתוך שמקפידים זה על זה יאמרו לשון הלואה ופרעון, כי יחשוש הלוה לומר לשון שאילה שמא ידרש להשיבה כמות שהיא כשאילה שחוזרת בעצמה.

וּכְדִבְרֵי (בית) [הֵילֵל] שאוסר להלוות ככר על מנת להשיב ככר [אף שהוא דבר מועט], שמא יוקרו חטין ונמצא בא לידי רבית כאשר ישיב ככר ששוה יותר מכפי שוויו בשעת הלואה, בני חבורה אלו קרובים לעבור **אַף מִשּׁוּם** איסור **רִבִּית**, כי מתוך שמקפידים ואינם מוחלים על דבר מועט, הרי תוספת מעט יוקר שהשיב הלוה חשובה רבית אצלם, אבל אלו שאינם מקפידים הרי הם מוחלים על תוספת זו ואין כאן רבית. וכיון שבני חבורה המקפידין קרובים לעבור על איסורים אלו, יצעו להם חכמים שלא ישתתפו כלל זה עם זה כדי שלא יגיעו לכך, ואם נשתתפו אסורים לחלוק בשבת וביום טוב שמא יעברו על איסורים אלו. על פי זה מבארת הגמרא את המשנה האוסרת לעשות גורל עם אחרים שאינם בני ביתו, שכן עשיית הגורל מוכיחה על הקפדתם, ובמקפידים נאסרה החלוקה שמא יבואו לעבור על איסורים אלו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שאין לעשות גורל עם אחרים שאינם בני ביתו משום שקרוב לבא לידי איסורים אלו, **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ נָמֵי** [–גם] יאסר לו לעשות גורל עמהם מטעם זה כיון שמקפידים. מתרצת הגמרא: **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הַיְינוּ טַעֲמָא** שמותר לעשות עמהם גורל, **כְּדִבְרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מוּתָּר לְהַלְווֹת** משלו **לְבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ** הסמוכים על שולחנו **בְּרִבִּית, כְּדֵי לְהַטְעִימָן טַעַם רִבִּית** – שידעו כמה קשה היא הרבית, שכיון שהכל משלו אין כאן איסור רבית. ומטעם זה גם אין אצל בני ביתו איסור מדה משקל ומנין ואיסור הלואה ופרעון ביום טוב, שכיון שהכל שלו אין הקפדתן חשובה הקפדה ודקדוק של חלוקת ממון, ואף הטלת הגורל אינה משום הקפדה אלא כדי להשוותם ולמנוע קנאה מהם בקבלת כל איש את חלקו.

מוסיפה הגמרא ומקשה: **אִי הָכִי** – אם כך שהתירו לבני ביתו רבית כיון שהכל משלו כדי להטעימן טעם רבית, על **מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה** שאיסורו משום קוביא, **נָמֵי** [–גם] יהיה מותר להפיס עמהם בשביל להטעימן טעם קוביא, כיון שהכל משל בעל הבית ואין כאן גזל, ומדוע המשנה אוסרת זאת. מתרצת הגמרא: **אֵין הָכִי נָמֵי** – אכן בבני ביתו מותר, **וְמשנתנו חֲסוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד אותה כאילו היא חסרה, וכך יש לשנות בה, **מֵפִיס אָדָם עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן אֲפִילּוּ מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה** ולא חוששים לאיסור קוביא. מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מדוע לא חוששים, מבארת הגמרא: הטעם הוא **כְּדִבְרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב** שהביאה הגמרא לעיל, שמותר להלוות לבניו ובני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם רבית, וכך גם מותר להפיס עמם על מנה גדולה כנגד קטנה להטעימן טעם קוביא.

ממשיכה הגמרא בביאור המשנה: מדויק מדברי המשנה, **עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ אִין** – מותר להפיס בשבת, אבל **עִם אֲחֵרִים לֹא** יפיס בשבת כלל אפילו אם המנות שוות, מבארת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מדוע אסור, **כְּדִבְרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל** – שהביאה הגמרא לעיל (ע"א), שבני חבורה המקפידים עוברים משום מדה ומשקל ומנין וכו', וכן כאן מתוך שבאים לעשות גורל הרי הם מקפידים ויש לחוש שיבואו לעבור על איסורים אלו, וכפי שביארה הגמרא לעיל.

עד כה למדנו דין גורל על השולחן בשבת [המבואר ברישא של הדין במשנה], שמותר עם בני ביתו ואסור עם אחרים, עתה מבארת הגמרא את הסיפא של הדין 'ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה', שעוסק בגורל בחול. מבארת הגמרא את דברי המשנה: **מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה, אַף בַּחוֹל** שמותר להפיס **לַאֲחֵרִים, אָסוּר** להפיס להם באופן זה, **מַאי טַעֲמָא** – מדוע אסור, **מִשּׁוּם קוּבְיָא** – חתיכות של עצם שמשחקים בהם ומניחים ממון בעירבון, ולפי כללים קבועים זוכה אחד מהם בממון, והרי זו 'אסמכתא' שכל אחד סומך את דעתו על כך שהוא יזכה בממון, ואילו היה יודע שיפסיד לא היה מתרצה, וכיון שלא גמר בדעתו להקנות אין הזוכה קונה והרי זה גזל מדרבנן. ואף כאן מתרצה להטיל גורל כיון שסומך על כך שיזכה במנה גדולה, ואינו מקנה בלב שלם, והרי זה גזל מדרבנן.

שנינו במשנה: **מְטִילִין חַלָּשִׁין** [–גורלות] **עַל וכו'** הקדשים ביום טוב אבל לא על המנות.

הגמרא מבארת מה הן 'המנות'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה כוונת המשנה **אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב (בריה)** [בְּרֵיהּ] [–בנה] **דְּבֵית יַעֲקֹב, אֲבָל לֹא** מטילין גורלות בין הכהנים **עַל הַמָּנוֹת** של קדשים **שֶׁל חוֹל** – של ערב יום טוב **בְּיוֹם טוֹב**. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שלא מטילין גורלות על הקדשים של ערב יום טוב, כיון שהיה אפשר מאתמול. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הוֹאִיל וּכְתִיב** 'וְעָמַד בְּמִרְיבִי כֹהֵן' – הנביא מוכיח את ישראל על כך שהם בעלי מריבה בכהנים, ומוכח מכאן שכהנים בעלי מריבה הם, וכיון שכך **אֲפִילּוּ על מָנוֹת דְּחוֹל נָמֵי** – גם נתיר להם להטיל גורלות כדי שלא ירִיבו זה עם זה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, ולא הותר להם להטיל גורל כדי למנוע מריבה אלא על מנות של יום טוב, אבל לא על המנות של ערב יום טוב כיון שאפשר היה לעשות זאת מערב יום טוב.

אגב שהובאו דברי רבי יעקב ברה דבת יעקב, מביאה הגמרא דבר נוסף משמו: **וְאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב (בריה)** [בְּרֵיהּ] [–בנה] **דְּבֵית יַעֲקֹב, כֹּל שֶׁחֲבֵירוֹ נֶעֱנַשׁ עַל יָדוֹ** – שביקש מהקדוש ברוך הוא שיענישו על מה שעשה לו, או שקללו על כך, **אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בְּמְחִיצָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** מהיכן למדנו זאת, **אֵילֵימָא** – אם נאמר שהוא **מִשּׁוּם דִּכְתִיב** (מלכים א' כב יט–כב) אצל אחאב מלך ישראל, שנגזר עליו למות במלחמה עם ארם על רמות גלעד, וארבע מאות נביאים נבאו לו שיצליח במלחמה, והנביא מיכיהו בן ימלה אמר לו נבואה זו, 'וַיֹּאמֶר לָכֵן שְׁמַע דְּבַר ה' רָאִיתִי אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ' – אלו מיימינים ומלמדים זכות, ואלו משמאילים ומלמדים חובה, ולאחר שנגמר דינו של אחאב לחובה, 'וַיֹּאמֶר ה' מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בְּכֹה וְזֶה אֹמֵר בְּכֹה' – זה אומר אני אפתנו באופן זה וזה אומר באופן אחר. 'וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וגו' וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו בַּמֶּה, וַיֹּאמֶר אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו, וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה כֵּן' – קיבל ה' את אופן הפיתוי שאמרה הרוח, ואמר לה שתעשה כן ותצליח בפיתויה [שלא יבין כי זהו פיתוי ויזהר מלעשות כן], בדברים אלו מבאר מיכיהו לאחאב את פשר הנבואה ששמע מארבע מאות הנביאים שיעלה ויצליח במלחמה אף שהאמת אינה כן.

מבארת הגמרא את המקור מפסוק זה: **וְאָמְרִינַן** – ואמרנו בבית המדרש לברר, **מַאי רוּחַ** – מה זה הרוח, מי הוא היה. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה רוּחוֹ שֶׁל נָבוֹת** היזרעאלי, שנעשה רוח על ידי אחאב שגרם להרגו וליטול נשמתו ורוחו. **וּמַאי צֵא** – מהו שהוסיף ואמר 'צא ועשה כן', אחר שכבר אמר 'תפתה וגם תוכל', **אָמַר רַב,** אמר הקדוש ברוך הוא לנבות **צֵא מִמְּחִיצָתִי**. ומכאן שכל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא, כי נבות ברוח השקר שנתן בפי הנביאים גרם לענשו של אחאב.

הגמרא דוחה את הראיה מנבות: **וְדִילְמָא הָתָם הַיְינוּ טַעֲמָא** – שמא שם יש טעם אחר לכך שנדחה ממחיצתו של הקדוש ברוך הוא, **דִּכְתִיב** (תהילים קא ז) 'דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי' – דובר שקר אין לו קיום לפני ה', ומכאן לומדת הגמרא בסנהדרין (קג.) כי כת שקרנים אינה מקבלת פני שכינה, ולפיכך נבות שבא לתת רוח שקר בפי הנביאים נדחה ממחיצת הקדוש ברוך הוא, ואין להוכיח מכאן כי כל שנענש חבירו על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

מנסה הגמרא להביא מקור אחר: **אֶלָּא** נוכיח **מֵהָכָא** – מפסוק זה

המשך בעמוד קסו

שנאמר על נבוכדנצר שהיה אונס את המלכים למשכב זכור, והיה מטיל גורל מתי יומו של כל אחד מהם, וכשהגיע יומו של צדקיהו מלך יהודה התארכה ערלתו של נבוכדנצר שלש מאות אמה כפי שדורשת הגמרא להלן, ועל קלון זה אומר הנביא (חבקוק ב טז) **'שָׁבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל וגו'** תִּסּוֹב עָלֶיךָ כּוֹס יְמִין ה' וְקִיקָלוֹן עַל כְּבוֹדֶךָ'. מבארת הגמרא: **'שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד'** זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר שנתבזה [בבזיון האמור לעיל] יותר מהכבוד שקיבל, **'שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל'** – תשתה גם אתה את כוס הקלון והתערל והתגנה על ידי כך, 'גם אתה' זֶה צִדְקִיָּהוּ שנענש על שנבוכדנצר נענש על ידו, הרי שמי שחבירו נענש על ידו נענש.

הגמרא דוחה את הראיה מצדקיהו: משני טעמים אין להביא הוכחה מפסוק זה, **חָדָא** – טעם אחד משום **דִּכְוֹתֵיהּ קְרָא בְּנְבוּכְךָ נֶצַר כְּתִיב** – כל הפסוק יכול להתפרש על נבוכדנצר, 'שתה גם אתה' נבוכדנצר את כוס הקלון כמו אלו שהקלת אותם, 'והערל' והתערל והתגנה על ידי זה. אם כן מנין לנו להעמידו בצדקיהו. **וְעוֹד** טעם שני, כי לא יתכן לפרש את הפסוק בצדקיהו, כי **צִדְקִיָּהוּ צַדִּיקָא** [–הצדיק] **מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֵיעְבַּד לֵיהּ** – מה היה לו לעשות לנבוכדנצר, הלא אנוס היה וכיון שהיה אנוס ודאי אין לו להענש על כך שנענש נבוכדנצר על ידו. וראיה לכך שהיה אנוס שהרי רב קורחו 'צדיק' במעשה זה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ 'צַדִּיק'** [–צדקיהו] **כָּךְ וכו'** כפי שמביאה הגמרא בסמוך שנענש נבוכדנצר בבזיון גדול. ושוב יש לשאול מנין שכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

הגמרא מסיקה מהו המקור לכך שמי שנענש חבירו על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא: **אֶלָּא מֵהָכָא** – מכאן נלמד דבר זה, שנאמר במשלי (יז נו) **'גַּם עָנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב'** – גם מדת הענישה, לאדם שהוא צדיק אינה מדה טובה, וכיון שאינו טוב הרי הוא רע, כי **אֵין לֹא טוֹב אֶלָּא רָע,** למדנו כי הצדיק שנענשים על ידו הרי הוא רע, **וּכְתִיב** (תהילים ה ה) **'כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגוּרְךָ רָע,** מבארת הגמרא את הפסוק, 'כי לא אל חפץ רשע אתה' משום **שַׁצַּדִּיק אָתָּה ה'** היפך הרשע, **וְלכך לֹא יָגוּר בְּמְגוּרֶךָ** [–במדורך] מי שהוא **רָע,** מכאן כי מי שחבירו נענש על ידו וקרוי 'רע', אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

הגמרא שבה לבאר את לשון 'חלשין' שנאמרה במשנה על הטלת גורלות. מבארת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דַּהֲאי חֲלָשִׁים לִישָׁנָא דִּפּוּרָא הוּא** – מהיכן משמע ש'חלשים' הוא לשון גורל, **דִּכְתִיב** (ישעיה יד יב) בנבואה שאמר ישעיהו על מפלתו של נבוכדנצר מלך בבל, **'אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם' וגו'** – הנביא מנבא על נפילת השר של בבל משמים, שהיה דומה באורו לכוכב הנוגה שמאיר הרבה ככוכבי בוקר, וממשיך ומנבא על נפילת נבוכדנצר וכריתתו ומכנהו 'חולש על גוים'. מבארת הגמרא את הטעם שמכנהו כן, **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא,** 'חולש' הוא לשון הטלת גורל **מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מַטִּיל פּוּר** [–גורל] **עַל גְּדוֹלֵי מַלְכוּת לִידַע אֵיזֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁל מִשְׁכַּב זָכוּר** – לקבוע על פי הגורל יומו של כל מלך ומלך, ומכאן למדנו שחלשים הוא לשון גורל.

הגמרא מביאה פסוק נוסף בפרק זה שדרשוהו באותו ענין: **וּכְתִיב** בהמשך פרק זה העוסק במפלתו של נבוכדנצר (ישעיה יד יח) **'כָּל מַלְכֵי גּוֹיִם כֻּלָּם וגו'** שָׁכְבוּ בְּכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ'. מבארת הגמרא מה בא הפסוק לומר, **אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, שֶׁנָּתְנוּ מִמִּשְׁכַּב זָכוּר** ושכבו בכבוד איש בביתו, אבל עד עתה שכבו בקלון בביתו של אותו רשע.

הגמרא דורשת פסוקים נוספים בענין מפלתו של נבוכדנצר מלך בבל. אומרת הגמרא: **וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לֹא נִמְצָא שָׂחוֹק בְּפִיהּ כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה יד ז) באותה פרשה העוסקת במפלתו, על הזמן שאחר מיתתו, **'נָחָה שָׁקְטָה כָּל הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה'** – לשון פתחון פה והרמת קול שמחה. מבארת הגמרא את הדרשה, בפסוק מבואר כי בשעה שנחה ושקטה הארץ [מפני מותו של נבוכדנצר] פצחו ברנה, **מִכְּלָל** – משמע מזה **דְּעַד הַשְׁתָּא** – עד עתה **לֹא הֲוָה רִנָּה,** וטעם הדבר, משום שהיה נבוכנצר רודה ומושל בעמים, ומכה בהם בכעסו מכות שאי אפשר להירפא מהם.

אומרת הגמרא: **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָסוּר לַעֲמוֹד בְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר], **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה יג כא) בנבואה על השממון הגדול שיהיה בארץ בבל ובבתיה לאחר מפלתה, 'וְרָבְצוּ שָׁם צִיִּים וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם אֹחִים [–מיני חיות] וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה וּשְׂעִירִים [–שדים] יְרַקְּדוּ שָׁם', ומכיון שבמקום שבני אדם נמצאים המזיקין מסתלקים, לכך אסור להיות שם, שכן כך גזר הקדוש ברוך הוא שימצאו שם השדים.

הגמרא מביאה עתה את הדרשה שהוזכרה לעיל בענין קלונו של נבוכדנצר: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁבִּיקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ צַדִּיק** [–צדקיהו] **כָּךְ** – לאונסו במשכב זכור, **נִמְשְׁכָה עֶרְלָתוֹ** של נבוכדנצר **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהָיְתָה מְחַזֶּרֶת עַל כָּל הַמַּסִּיבָּה כּוּלָּהּ** – נמשכה על פני כל המלכים שהיו מסובין ויושבין לפניו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (חבקוק ב טז) בפסוק בו הנביא מנבא את קלונו של נבוכדנצר **'שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד, שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל'** – שתה גם אתה את כוס הקלון כאותם שהיית מקלה אותם, והתערל והתגנה על ידי זה, ותיבה זו 'והערל' מיותרת היא שהרי נזכר כבר קלונו בפסוק. דורשת הגמרא, שבאה לרמוז על אופן הקלון שהיה לו, **'עָרֵל' בְּגִימַטְרִיָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲוֵי** ללמד שנמשכה ערלתו שלש מאות אמה.

הגמרא מביאה דרשה נוספת המוכיחה את תוקף שלטונו של נבוכדנצר, ומה עלה בסופו: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לְגֵיהִנֹּם רָעָשׁוּ כָּל יוֹרְדֵי גֵּיהִנֹּם** מרוב פחד, **אָמְרוּ שָׁמָּא לְמִשְׁוֹל עֲלֵיהֶם הוּא בָּא** כשם שבעודם בעולם משל בהם ללא רחמים, **אוֹ לֵיחָלוֹת כְּמוֹתָם הוּא בָּא** – להיות נחלה כמותם ביסורי הגיהנם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בישעיה (יד ט–י) בנבואה על האופן בו תקבל הגיהנם את פניו של נבוכדנצר במותו, **'שְׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ, עוֹרֵר לְךָ רְפָאִים כָּל עַתּוּדֵי אֶרֶץ הֵקִים מִכִּסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גוֹיִם'** – הגיהנם כביכול תעיר את כל באיה לקראת נבוכדנצר, וממשיך הנביא ואומר שכל אלו יורדי הגיהנם 'כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם אַתָּה חֻלֵּית כָּמוֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ', יש כאן בפסוק שתי לשונות, לשון חולי ולשון ממשלה, ודורשת הגמרא שהם מסתפקים ואומרים האם בא ליחלות כמונו ביסורי הגיהנם או למשול עלינו. **יָצְאָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה** לנבוכדנצר באותה שעה שירד לגיהנם, **'מְמֵי נְעֲמָתְךָ יָרַדְתָּ וְהָשְׁכְּבָה אֶת עֲרֵלִים'** (יחזקאל לב יט) – מתוך חשיבותך סבור היית להיות בנעימות יותר ממצרים ומשאר אומות, עתה ראה ממי יש לך יותר נעימות, הלא גם אתה יש לך לירד ולשכב יחד עמהם בגיהנם.

הגמרא דורשת פסוק נוסף בפרשה העוסקת במפלתו של נבוכדנצר, המוכיח על גנותה של בבל: בתחילת הנבואה על מפלתו של נבוכדנצר מלך בבל, הנביא אומר (ישעיה יד ד) 'וְנָשָׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ **אֵיךְ שָׁבַת נֹגֵשׂ שָׁבְתָה מַדְהֵבָה'** – במיתתו של נבוכדנצר בטל הנוגש והרודה לעבוד עבודה, ובטלה אומה של בבל הקרויה 'מדהבה'. מבארת הגמרא את הטעם שבבל קרויה כן: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁבָתָה אוּמָּה זוֹ שֶׁאָמְרָה**